

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

زمان پذیرش نوبتی: ۱۳۹۷/۳/۲۷

نقش مدیریت شهری در رابطه با مشارکت شهروندان در فرآیند توسعه شهری (نمونه موردی شهر دهلران)

محمود نصراللهی^۱، حجت اله نوروزی^۲

۱. کارشناس علوم سیاسی، رئیس اداره سرمایه انسانی و فناوری اطلاعات شهرداری دهلران

۲. ارشد علوم سیاسی، مدیر هماهنگی و نظارت بر خدمات شهری شهرداری ایلام

چکیده

مشارکت شهروندی یکی از عوامل اساسی موفقیت طرح‌های شهری و وسیله‌ای برای دستیابی به اهداف توسعه در جوامع شهری محسوب می‌شود. در سالیان اخیر در کشور ما توجه به مشارکت شهروندان در امور شهری به یکی از دغدغه‌های اصلی مدیران شهری مبدل شده است. آنچه که مدیران شهری باید به آن توجه کنند این است که چگونه می‌توانند مشارکت شهروندان در امور شهری را افزایش و زمینه‌ی توسعه شهری را فراهم کنند. بنابراین این تحقیق بر اساس نقش و رابطه مدیریت شهری بر مشارکت شهروندان در توسعه شهری انجام گرفته است. این تحقیق با استفاده از روش توصیفی تحلیلی، با تکیه بر اسناد و مطالعات کتابخانه‌ای و با استفاده از پرسشنامه با طیف لیکرت انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شهروندان ساکن در شهر دهلران است. نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده بوده و حجم نمونه با استفاده از مدل کوکران ۳۸۰ نفر برآورد شد. به منظور تحلیل داده‌ها از نرم افزار spss استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد که رابطه معناداری میان احساس تعلق به محل زندگی، پایگاه اقتصادی اجتماعی، رضایت از عملکرد شهرداری، آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری، اعتماد به مدیران شهری و مشارکت شهروندان در توسعه شهری وجود دارد. ارتقا سطح آگاهی مردم، تبادل اطلاعات بین نهادهای دخیل در امر توسعه شهر، توجه به پیشنهادات، انتقادات شهروندان در اداره امور شهر، جلب اعتماد شهروندان، ایجاد حس مسؤولیت و تعلق اجتماعی برای شهروندان از جمله راهکارهایی است که مدیران شهری در رابطه با افزایش مشارکت شهروندان در طرح های توسعه شهری می‌توانند بکار گیرند.

کلمات کلیدی: مدیریت شهری، مشارکت شهروندان، توسعه شهری، دهلران

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱- مقدمه

بررسی رشد سریع شهری در کشورهای رو به توسعه و از جمله بررسی جمعیت کشور ایران نشان می‌دهد که از ابتدای دهه ۴۰، جمعیت شهری رشد قابل توجهی داشته است، به طوری که در حال حاضر رقمی بیش از ۶۸ درصد جمعیت کشور ما را جمعیت شهرنشین تشکیل می‌دهد. اما آنچه اهمیت اساسی دارد این است که این شهرنشینی همراه با توسعه نبوده است (صالحی‌امیری و محمد، ۱۳۸۹: ۲۲). در ایران برنامه ریزی طرح‌های توسعه شهری براساس روش قانونی سلسله مراتبی کل به جزء، با نقش مهندسیین مشاور، به عنوان متخصصان فنی و بر اساس روش برنامه‌ریزی جامع است. منبع اطلاعات، اغلب بررسی‌های جامعی هستند که از پایگاه داده‌ها و نقشه‌های آماری اخذ می‌شود و سازمان‌های دولتی حامیان این طرح‌ها هستند (یاور، ۱۳۸۰). بر این اساس، مشارکت شهروندان در تهیه طرح‌های توسعه شهری بسیار کم‌رنگ و در اغلب موارد نادیده گرفته می‌شود و این مسئله یکی از علل ناکامی مدیریت شهری و ناتوانی در طرح‌های توسعه شهری است. بنابراین، توانمندسازی انسان‌ها، کاهش مشکلات شهری و تحقق توسعه در ایران که در دوران گذار از جامعه سنتی به مدرن است، به عنوان یک مسئله اساسی در مدیریت شهری مطرح شد که تنها با بهره‌گیری درست و بهینه از توان‌ها و استعداد‌های موجود شهروندان در چارچوب برنامه‌های مشارکتی، قابل دستیابی است. «این مسئله در کنار ضرورت وجود امکانات، درخواست‌ها و نیازها، حضور و مشارکت شهروندان را در اداره امور شهر الزامی می‌دارد» (موسایی، ۱۳۸۹: ۲۴۵).

مشارکت به عنوان اساسی‌ترین عنصر در دستیابی به اهداف توسعه، به ویژه توسعه شهری از اهمیت خاصی برخوردار است. هرچه توده مردم جامعه مشارکت بیشتری در امور خود داشته باشند، امکان کسب موفقیت فراهم می‌شود، اقشار پایین و محروم جامعه از نتایج مشارکت و فواید حاصل از توسعه بهره‌مند می‌شوند. مشارکت مردم در هر یک از مراحل و انواع طرح‌های عمرانی، سبب بهبود شرایط عمومی، توزیع قدرت و بالا رفتن سطح امید به زندگی می‌شود. همچنین سیستم تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و مدیریت دولتی متمرکز را به سمت مدیریت محلی و از پایین به بالا (توسعه مشارکتی) با توجه به نیازها، امکانات، توانمندی‌ها و اولویت‌هایشان سوق می‌دهد (قاسمی، ۱۳۸۱: ۳۸).

مشارکت شهروندان یکی از موضوعات مهم مدیریت شهری در فرآیند تحقق توسعه شهری است که عوامل زیادی بر شکل‌گیری و یا حتی عدم تحقق آن تأثیرگذار است. شهرداری‌ها به عنوان یک سازمان ارائه دهنده خدمات شهری به شهروندان، یکی از مهمترین نهادهای مدیریت شهری هستند که می‌توانند با جلب رضایت و رفاه شهروندان و عملکرد کارآمد خود در حوزه خدمات شهری، زمینه مشارکت دادن شهروندان در امور شهری و در نتیجه اجرای موفقیت آمیز طرح‌های توسعه شهری را فراهم آورند. با توجه به اهمیت نقش مردم و مشارکت آنها در حرکت به سمت توسعه شهری هدف این تحقیق درک ارتباط مدیریت شهری با مشارکت شهروندان و رسیدن به توسعه شهری و شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در شهر دهلران می‌باشد. بطوریکه این پژوهش فرضیات زیر را دنبال می‌کند:

- بین احساس تعلق شهروندان به محل زندگی و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معنا داری وجود دارد.
- بین پایگاه اقتصادی اجتماعی شهروندان و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معنا داری وجود دارد.
- بین رضایت از عملکرد شهرداری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معنا داری وجود دارد.
- بین آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معنا

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

داری وجود دارد.

- بین اعتماد به مدیران شهری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معنا داری وجود دارد.

۲- مبانی نظری

۱-۲- مشارکت و نظریات آن

مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیری و تجمع برای منظور خاص می‌باشد (میرموسوی، ۱۳۷۵: ۸۷). در تعاریف دیگر، مشارکت به معنای به کار گرفتن منابع شخصی به منظور سهیم شدن در یک اقدام جمعی است (معنی، ۱۳۸۲: ۱۲). از نظر صاحب نظران مدیریت می‌توان گفت: «مشارکت درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آن را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های گروهی یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند» (علوی تبار، ۱۳۷۹: ۵). پریسکولی^۱ مشارکت مردمی را رابطه‌ای دو طرفه شامل کسب اطلاعات از مردم و در ادامه ارائه ایده‌ها، مشکلات و نگرانی‌ها به آنان، تعریف نموده است (پریسکولی، ۲۰۰۳: ۶۱).

مشارکت شهروندان به عنوان نهضتی با هویت و سازمان یافته، به تجربه‌ی نوسازی شهری در آمریکا در اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰ میلادی باز می‌گردد. در این دوره قوانین متعددی در زمینه‌ی مشارکت‌های مردمی در امور شهری به تصویب رسید و زمینه‌ی دخالت مردم در سرنوشت خود فراهم گردید. اما مفهوم اصیل‌تر مشارکت در نیمه‌ی دهه ۶۹۱۰ میلادی در انگلستان طرح‌ریزی شد و سپس سایر کشورهای دموکراتیک از آن استقبال کردند. امروزه در کشورهای جهان و به ویژه کشورهای در حال توسعه، مشارکت موضوعی نیست که در نظریه بررسی و تحلیل شود، بلکه در عمل معلوم شده است حل انبوه مسائل و مشکلات جامعه شهری و روستایی بدون مشارکت میسر نیست.

با گسترش مفهوم مشارکت در میان دست اندرکاران و صاحب نظران توسعه و به ویژه توسعه‌ی پایدار، عده‌ی زیادی از فعالان توسعه به ارائه راهکارهای علمی و منطقی در راستای ترغیب و تشویق به مشارکت و از طرفی اهمیت موضوع مشارکت در توسعه پرداخته‌اند (لنگرودی و سخایی، ۱۳۸۸: ۱۱۱). مروری بر نظریه‌های مرتبط با مشارکت نشان می‌دهد که، دیدگاه‌ها و نظریات متعددی در ارتباط با شرایط ایجاد مشارکت ارائه شده است. ارنشتاین در سال ۱۹۶۰ در ارتباط با سطوح مختلف مشارکت، نردبان مشارکت را معرفی می‌کند. یکی از پله‌های این نردبان که به عنوان یک قدم اولیه مفید توجیه شدنی می‌باشد، اطلاع رسانی و مشاوره است. آگاه کردن شهروندان از حقایق موجود در مورد برنامه‌های حکومت و حقوق و مسئولیت‌های آنان و راه‌کارهای موجود، به خصوص اگر طوری طراحی شده باشد که جریان اطلاعاتی یک سویه نباشد، گامی مثبت در جهت حرکت به سوی جلب مشارکت شهروندان به شمار می‌آید (شریف ثانی، ۱۳۸۰: ۴۴-۴۵).

۲-۲- مدیریت شهری و مشارکت شهروندان

مفهوم مدیریت شهری در تعاریف کل نگر از مفهوم صرف اداره امور شهر فراتر است و با ساختارهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مرتبط و نقش فعالی در توسعه‌ی شهر پیدا می‌کند. در این نگرش، مدیریت شهری، مسئولیتی استراتژی است که نتایج و پیامدهای عملیاتی نیز به همراه دارد و به این علت، تعامل آن با حوزه‌های قدرت، سیاست، اجتماع و اقتصاد شهری

^۱ -Priscoli

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

اجتناب ناپذیر است (Mc.Gill,1998). مدیریت شهری شامل کارکردهای برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت، کنترل و هدایت است که برای اعمال قدرت باید برآمده از اراده شهروندان و قراردادهای اجتماعی باشد. مدیریت شهری به تمامی نهادها، سازمان‌ها و افرادی گفته می‌شود که به صورت رسمی یا غیر رسمی در فرایند مدیریت شهر اثر گذار هستند. پس مدیریت شهری فقط شهرداری و شورای شهر نمی‌باشد و هر عنصری که به شکلی در فرایند مدیریتی شهر اثری دارد در این حیطه قرار دارد (صرافی، ۱۳۷۹).

مشارکت در نظام مدیریت شهری مانند دیگر نهادها در تبادل و تعامل با جامعه و شهروندان معنا پیدا می‌کند. دخالت مردم در امور شهری از اصیل‌ترین شیوه‌های رشد ملی به شمار می‌رود. در پارادایم مدیریت شهری، نقش‌ها و کارکردهای شهری جدیدتری برای دخالت دادن نظام مدیریت شهری (شهرداری‌ها و شوراهای شهر) و شهروندان در برنامه ریزی در نظر گرفته شده است. رکن اصلی اجرای طرح توسعه شهری نیز مشارکت همه جانبه افراد و گروه‌های شهری است. در مفاهیم برنامه‌ریزی، اصطلاح «توسعه از پایین به بالا» ناظر بر نقش مشارکت مردم است. مشارکت شهری را می‌توان به معنای شرکت و حضور جدی و فعال گروه‌های شهری در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی دانست. از دهه ۱۹۹۰ میلادی، توجه فزاینده‌ای به رویکرد مشارکتی صورت گرفته است؛ به طوری که این پارادایم در حال حاضر، به عنوان یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد مدیریت شهری محسوب می‌شود (نجاتی، ۱۳۷۹: ۵).

نظریات امروزی تأکید می‌کنند که مشارکت شهروندان در اداره امور مربوط به خود، هم بارهای سنگینی از دوش دولت مرکزی بر می‌دارد و هم ضامن اجرای صحیح برنامه‌های ملی در سطوح منطقه‌ای و محلی گردیده و هم رضایت اجتماعات محلی را فراهم کرده است (شوریایی، ۱۳۸۲: ۲). در همین رابطه بعضی از صاحب نظران مدیریت شهری معتقدند که بایستی بخشی از مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به نهادهای مردمی واگذار شود و ضرورت این امر را در یک رویکرد اساسی این چنین مطرح می‌کنند: به واسطه مشارکت مردم در فرایند توسعه شهری، مدیران شهری بهتر می‌توانند مسائل و نارسایی‌های اجتماعی شهر را شناخته و در جهت حل آن و نهایتاً بهسازی و توسعه شهری اقدام نمایند (رزموئی، ۱۳۸۲: ۷). در این میان توجه و تأکید برنامه‌ریزی و مدیریت شهرها، بیش از هر زمان دیگری به سطوح پایین‌تر و ابعاد ملموس زندگی شهری متوجه شده است. طوری که توسعه و تغییرات شهری و شهرنشینی از مهم‌ترین پدیده‌های دوران اخیر به شمار می‌آید. در این میان شهرداری به عنوان مدیریت شهری نقش کلیدی در فرآیند مدیریت و سازمان‌دهی شهرها بر عهده دارد (صفائی پور و همکاران، ۱۳۹۳). شهرداری یکی از ضرورت‌های نظام اجتماعی است، که الزاماً با ساختاری که تنها از طریق مداخله مردم امکان‌پذیر است نمایان می‌گردد. در واقع سازمان شهرداری به عنوان سازمان محلی و غیر دولتی به منظور اداره امور محلی و ارائه خدمات لازم با هدف مدیریت و توسعه کالبدی، اقتصادی، اجتماعی در محدوده شهر و اطراف آن به وجود آمده است و وظیفه آن، برآورده کردن نیازهای مشترک شهروندان بوده که هر کدام از افراد به تنهایی قادر به برآورده ساختن آن‌ها نیستند (رجب سلاخی، ۲۰۰۲: ۱۱۲). نکته‌ی مهم در این میان، مشارکتی کردن مدیریت شهرداری‌ها است؛ یعنی یکی از تحولات اساسی در مدیریت شهرداری‌ها، تبدیل مدیریت آنها به مدیریت مشارکتی است. البته ذکر این واقعیت ضروری است که گام‌های چندی در سال‌های پس از انقلاب در این زمینه برداشته شده است، اما هنوز نمی‌توان از شکل‌گیری متناسب آن با مشارکت شهروندان در اداره‌ی امور شهرها سخن گفت. تأکید اصلی مدیریت مشارکتی بر همکاری و مشارکت داوطلبانه‌ی شهروندان است و می‌خواهد از ایده‌ها، پیشنهادها، نوآوری‌ها و خلاقیت‌ها و توان فنی و تخصصی آن‌ها در حل مسائل و مشکلات سازمان، در راستای بهبود مستمر فعالیت‌های سازمان استفاده کند.

۳- پیشینه تحقیق

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

در زمینه نقش مدیریت شهری و مشارکت شهروندان در امور شهری و توسعه شهر تحقیقات مختلفی صورت گرفته است که به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- مری گریسز و همکاران (۲۰۰۷)، در مقاله‌ای تحت عنوان مشارکت، تصور از مشارکت و حمایت شهروندان به تاثیر مشارکت، بر ارزیابی شهروندان از موفقیت تلاش‌های معطوف به بازسازی شهر و سطح اعتماد آنان نسبت به مدیریت شهری پرداختند. یافته‌های تحقیق حاکی از آن می‌باشد که مشارکت در فعالیت‌های سیاسی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی تاثیر اندکی بر ارزیابی شهروندان دارد. اعتقاد شهروندان به اینکه آنها بر تصمیم‌گیری موثر هستند و مدیریت شهری خواهان مشارکت مردم است اثر مثبت و قوی بر رضایت و اعتماد دارد.

- گیوی و همکاران (۱۳۹۴)، در تحقیق خود تحت عنوان بررسی عوامل مؤثر بر جلب مشارکت شهروندان در توسعه پایدار شهری در شهر بندرعباس به این نتیجه رسیده‌اند که بین احساس تعلق اجتماعی، رضایت شهروندان، اعتماد نهادی، رسانه-های ارتباط جمعی و جلب مشارکت شهروندان در توسعه پایدار شهری رابطه معناداری وجود دارد.

- دوغایی (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان راهکارهای انگیزشی مشارکت مردم در توسعه پایدار محله‌ای که با استفاده از نظریات سلسله مراتب نیازهای آبراهام مازلو انجام داده است، ثابت می‌کند که مهمترین عامل انگیزشی برای مشارکت شهروندان در ابتدا مهیا بودن نیازهای اولیه زندگی و رضایت ایشان از رفاه در محله خود می‌باشد.

- محمدی و باقری (۱۳۹۲) در تحقیق خود به بررسی میزان مشارکت شهروندان در امور شهری و عوامل مؤثر بر آن در شهر سمنان پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد بین متغیرهای میزان رضایت از عملکرد شهرداری، پایگاه اقتصادی - اجتماعی، تعلق به محله زندگی، استفاده از رسانه‌های جمعی، آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری، اعتماد به مدیران شهری، عضویت در انجمن‌های محله‌ای، سن و جنس رابطه معناداری وجود دارد.

- هاشمیان و همکاران (۱۳۹۱)، در مقاله خود با عنوان عوامل مؤثر بر میزان مشارکت شهروندان در اداره امور شهر مشهد به این نتیجه رسیدند که مشارکت شهروندان در امور شهر مشهد تحت تأثیر عواملی مانند اعتماد اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی، سن، عضویت انجمنی، پایگاه اجتماعی-اقتصادی، رضایت از عملکرد شهرداری قرار دارد و در صورتی که شهرداری بتواند میزان رضایت شهروندان از خود را افزایش دهد و نگرش مثبتی در آنان ایجاد کند، میزان مشارکت شهروندان افزایش خواهد یافت.

- رجبی (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان شیوه‌های مشارکت شهروندی در فرآیندهای توسعه شهری به این نتیجه رسیده است که مشارکت از دو جهت تأثیر اساسی در فرآیند طرح‌های توسعه دارد. نخست اینکه مشارکت یکی از ابزارهای لازم برای دستیابی به شناخت و تصمیم‌گیری درست محسوب می‌شود. دوم اینکه مشارکت تنها راه بهره‌گیری از تمامی امکانات طبیعی و انسانی شهر و شهروندان در جهت طرح‌های توسعه شهری است.

۴- روش تحقیق

روش انجام مطالعه در این تحقیق با توجه به ماهیت کار مبتنی بر روش توصیفی تحلیلی می‌باشد. جهت‌گیری اصلی این پژوهش کاربردی است. مبنای نظری و پیشینه تحقیق با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی تدوین شده است. به منظور بررسی مشارکت شهروندان با استفاده از مطالعات صورت گرفته ۵ بعد برای سنجش رابطه مدیریت شهری و مشارکت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

شهروندان در نظر گرفته شد و بر اساس آن پرسشنامه طراحی گردید. روایی و پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ بدست آمد. مقدار آلفای بدست آمده برابر ۰/۸۹۵ می باشد بنابراین اعتبار کلی پرسشنامه تأیید می شود. جامعه آماری این پژوهش را ساکنان محلات سطح شهرده لهران تشکیل می دهند. بر اساس سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت ساکن در شهر ده لهران ۶۵۶۳۰ نفر می باشد که از این تعداد ۴۱۱۸۳ نفر در مناطق شهری و ۲۴۳۹۶ نفر در مناطق روستایی ساکن هستند بنابراین جامعه آماری پژوهش همان تعداد ۴۱۱۸۳ نفر جمعیت ساکن در نقاط شهری هستند که بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه آماری ۳۸۰ نفر می باشد. محدوده مکانی این تحقیق، مناطق شهر ایلام و از نظر زمانی، سال ۱۳۹۷ می باشد. برای تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است.

۵- معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان ده لهران از شهرهای استان ایلام است که در جنوب غربی استان واقع شده و مرکز آن شهر ده لهران می باشد. شهرستان ده لهران با ۶۲۲۹۹ کیلومتر مربع، حدود یک سوم کل مساحت استان ایلام را تشکیل می دهد. ده لهران دومین شهر ایلام به لحاظ جمعیت و اولین شهرستان استان به لحاظ وسعت می باشد که بیشترین مرز مشترک با کشور عراق را در استان داراست. طول مرز مشترک ایران با کشور عراق در محدوده شهرستان ده لهران ۲۲۰ کیلومتر است، شهرستان ده لهران از سه بخش مرکزی، موسیان و زرین آباد تشکیل شده است. بر اساس سرشماری نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵ جمعیت ساکن در شهر ده لهران ۶۵۶۳۰ نفر می باشد که از این تعداد ۴۱۱۸۳ نفر در مناطق شهری و ۲۴۳۹۶ نفر در مناطق روستایی ساکن هستند. از تعداد ساکنین مناطق شهری که مورد نظر پژوهش هستند تعداد ۳۴۰۶۸ نفر زن و ۳۱۵۶۲ نفر مرد هستند که شامل ۱۶۹۵۹ خانوار می باشد.

۶- یافته های تحقیق

۶-۱- اطلاعات جمعیت شناختی:

از میان تمام پاسخگویان تعداد ۱۴۸ نفر معادل ۳۸/۹ درصد زن و ۲۳۲ نفر معادل ۶۱/۱ درصد مرد هستند. ۱۱۰ نفر از پاسخگویان معادل ۲۸/۹۴ درصد بین ۱۸ تا ۳۰ سال سن داشتند، ۱۷۴ نفر معادل ۴۵/۷۸ درصد بین ۳۱ تا ۵۰ ساله بودند و ۹۶ نفر معادل ۲۵/۲۶ درصد بالاتر از ۵۰ سال سن داشتند. تعداد ۱۰۲ نفر معادل ۲۶/۸۴ درصد پاسخگویان مجرد و ۲۷۸ نفر معادل ۷۳/۱۶ درصد متأهل بودند. ۹۵ نفر از پاسخگویان معادل ۲۵ درصد دارای تحصیلات کمتر از دیپلم، ۱۱۰ نفر معادل ۲۸/۹۴ درصد پاسخگویان تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم، ۱۲۸ نفر معادل ۳۳/۷ درصد تحصیلات لیسانس و ۴۷ نفر معادل ۱۲/۳۶ درصد دارای تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر بودند. ۳۸ نفر معادل ۱۰ درصد پاسخگویان بیکار، ۹۵ نفر معادل ۲۵ درصد پاسخگویان خانه دار، ۷۲ نفر معادل ۱۹ درصد محصل و ۱۷۵ نفر معادل ۴۶ درصد شاغل بودند.

۶-۲- آمار استنباطی

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

آزمون کولموگروف اسمیرنوف

میانگین نمرات پاسخگویان نشان داد که شهروندان ($M=93/37$) در طرح‌های توسعه شهری در حد مناسبی مشارکت دارند، همچنین متغیرهای مختلف سطح معناداری کوچکتر از $0/05$ خطا را کسب کردند که این نشان می‌دهد که متغیرهای ذکر شده از توزیع غیرنرمال برخوردار هستند.

جدول ۱: آزمون توزیع نرمال بودن مؤلفه‌های مختلف پژوهش

متغیر		آزمون کولموگروف		
میانگین	k-s	sig	نتیجه آزمون	
۱۹/۰۶	۱/۷۵	۰۰	توزیع داده‌ها غیرنرمال	احساس تعلق به محل زندگی
۱۹/۰۲	۲	۰/۰	است توزیع داده‌ها غیرنرمال	بعد اقتصادی
۳۳/۱۳	۱/۸۶	۰۰	است توزیع داده‌ها غیرنرمال	رضایت از عملکرد شهرداری
۷/۵۸	۲	۰/۰	است	آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری
۱۴/۵۶	۱/۹۱	۰۰	توزیع داده‌ها غیرنرمال	اعتماد به مدبران شهری
۹۳/۳۷	۱	۰/۱	است توزیع داده‌ها غیرنرمال	اعتماد به مدبران شهری
	۱/۲۶	۰۰	است توزیع داده‌ها غیرنرمال	مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری
	۳	۰/۰	است	مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری
	۱/۶۸	۰۰	توزیع داده‌ها غیرنرمال	
	۳	۰/۰	است	
	۱/۰۳	۰۴	نتیجه آزمون	
	۱	۰/۸	نتیجه آزمون	

فرضیه (۱): بین احساس تعلق شهروندان به محل زندگی و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معناداری وجود دارد.

طبق یافته‌های جدول (۲): ضریب همبستگی بین احساس تعلق شهروندان به محل زندگی و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ($r=0/635$) در سطح معناداری ($0/001$) بطوریکه سطح معنی‌داری کمتر از $0/01$ می‌باشد. در نتیجه فرض پژوهش با 99% اطمینان مورد تأیید واقع می‌شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

جدول ۲: نتایج ارتباط بین احساس تعلق شهروندان به محل زندگی و مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری

P	R	متغیرها	نوع آزمون
/۰۰۰	**	احساس تعلق شهروندان به محل زندگی	اسپرمن
.	.۶۳۵	مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری	
		**: سطح معناداری ۰/۰۱	
		*: سطح معناداری ۰/۰۵	

فرضیه (۲): بین پایگاه اقتصادی اجتماعی شهروندان و مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری ارتباط معناداری وجود دارد.

بر طبق یافته های جدول (۳)؛ ضریب همبستگی بین پایگاه اقتصادی اجتماعی شهروندان و مشارکت شهروندان در طرح-های توسعه شهری (۰/۷۰۹) در سطح معناداری (۰/۰۰۱) بطوریکه سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۱ می باشد. در نتیجه فرض پژوهش با ۹۹٪ اطمینان مورد تأیید واقع می شود.

جدول ۳: نتایج ارتباط بین پایگاه اقتصادی اجتماعی شهروندان و مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری

P	R	متغیرها	نوع آزمون
/۰۰۰	**	پایگاه اقتصادی اجتماعی شهروندان	اسپرمن
.	.۷۰۹	مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری	
		**: سطح معناداری ۰/۰۱	
		*: سطح معناداری ۰/۰۵	

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

فرضیه (۳): بین رضایت از عملکرد شهرداری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معناداری وجود دارد. بر طبق یافته‌های جدول (۴)؛ ضریب همبستگی بین رضایت از عملکرد شهرداری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری (۰/۷۹۹) در سطح معناداری (۰/۰۰۱) بطوریکه سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد. در نتیجه فرض پژوهش با ۹۹٪ اطمینان مورد تأیید واقع می‌شود.

جدول ۴: نتایج ارتباط بین رضایت از عملکرد شهرداری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه

شهری

P	R	متغیرها	نوع آزمون
/۰۰۰	**	رضایت از عملکرد شهرداری	اسپرمن
.	/۷۹۹	مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری	
		** : سطح معناداری ۰/۰۱	
		* : سطح معناداری ۰/۰۵	

فرضیه (۴): بین آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری ارتباط معناداری وجود دارد.

بر طبق یافته‌های جدول (۵)؛ ضریب همبستگی بین آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری (۰/۳۲۹) در سطح معناداری (۰/۰۰۱) بطوریکه سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۱ می‌باشد. در نتیجه فرض پژوهش با ۹۹٪ اطمینان مورد تأیید واقع می‌شود.

جدول ۵: نتایج ارتباط بین آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری و مشارکت

شهروندان در طرح‌های توسعه شهری

P	R	متغیرها	نوع آزمون
/۰۰۰	**	آگاهی از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری	اسپرمن
.	/۳۲۹		

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری

***: سطح معناداری ۰/۰۵

***: سطح معناداری ۰/۰۱

فرضیه (۵): بین اعتماد به مدیران شهری و مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری ارتباط معناداری وجود دارد. بر طبق یافته های جدول (۶)؛ ضریب همبستگی بین اعتماد به مدیران شهری و مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری (۰/۳۷۸) در سطح معناداری (۰/۰۰۱) بطوریکه سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۱ می باشد. در نتیجه فرض پژوهش با ۹۹٪ اطمینان مورد تأیید واقع می شود.

جدول ۶: نتایج ارتباط بین اعتماد به مدیران شهری و مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری

P	R	متغیرها	نوع آزمون
۰/۰۰۰	***	اعتماد به مدیران شهری	اسپیرمن
.	۰/۳۷۸	مشارکت شهروندان در طرحهای توسعه شهری	

***: سطح معناداری ۰/۰۵

***: سطح معناداری ۰/۰۱

۷- بحث و نتیجه گیری

مقوله توسعه امری انسانی است و انسان بنا به طبع نوگرایی خود، همواره در تغییر و تحول محیط و زندگی خود تلاش می کند، این تغییرات و نوآوری ها و نوگرایی ها باید از سطوح مثل شهر آغاز و در سطوح گسترده تر جامعه یا کشور اشاعه یابد. برای توسعه هر شهری نخست باید افراد آن شهر خواستار توسعه و تحول باشند و در فرایند رشد و گسترش شهر خود، مشارکت فعال داشته باشند. در دنیای امروز مشارکت شهروندان به عنوان مهمترین عامل در توسعه شهری و یکی از مسائل مهم در مدیریت و برنامه ریزی شهری کشور، به شمار می رود. بطوریکه بدون مشارکت مردم، توسعه شهری امکان پذیر نیست. این موضوع در دهه های اخیر توجه مدیران شهری را برای افزایش کارایی، انسجام و رضایت شهروندان برانگیخته است. چرا که مدیران شهری یکی از مهمترین فاکتورهایی که برای اجرای هر چه بهتر طرح های عمرانی و توسعه شهری به آن نیاز دارند، همکاری مردم است. بر این اساس روش ها و انواع شیوه های مشارکت مردم در مدیریت شهری هر روز با توجه به نیاز شهرها مورد توجه مدیران و برنامه ریزان شهری قرار گرفته است. شهری که از زیرساخت های ابتدایی یک جامعه مدنی بی بهره باشد با شهری که

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

تمام زیرساختهای فضایی- کالبدی آن در مراحل تکاملی به سر می‌برد، هر کدام به نوع خاصی از مشارکت برای اداره امور شهر نیازمند هستند. بنابراین مدیران شهری باید با توجه به نیاز مردم و ویژگی‌های کالبدی آن شهر اقدام به جذب و سازماندهی مشارکت‌های مردمی نمایند. از سویی دیگر در موارد بسیاری نیز برای مدیران اداره کننده شهرها مفهوم و ابعاد مشارکت مردم در اداره امور شهر به خوبی و روشنی تبیین نشده از این رو نمی‌توانند از پتانسیل‌های بالای مردمی در راستای مدیریت خود بهره ببرند. بنابراین این پژوهش به منظور بررسی رابطه مدیریت شهری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری در شهر دهلران صورت گرفت. نتایج حاصل از بررسی داده‌ها حاکی از تأیید فرضیه‌های مطرح شده در پژوهش داشت به طوری که یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بین مدیریت شهری و مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری رابطه معنادار وجود دارد. احساس تعلق شهروندان به محل زندگی، برخورداری از پایگاه اقتصادی اجتماعی مناسب، رضایت شهروندان از عملکرد شهرداری، آگاهی شهروندان از نحوه تهیه و اجرای طرح‌های توسعه شهری و اعتماد مردم به مدیران شهری همگی در مشارکت شهروندان مؤثر هستند. نتایج فرضیات این پژوهش با نتایج تحقیقات مری گریسز و همکاران (۲۰۰۷)، گیوی و همکاران (۱۳۹۴)، دوغایی (۱۳۹۲)، محمدی و باقری (۱۳۹۲)، هاشمیان و همکاران (۱۳۹۱) همخوانی دارد. بنابر نتایج تحقیق می‌توان گفت دستیابی به توسعه شهری به منظور ایجاد شهری مناسب زندگی حال و آینده شهروندان زمانی محقق خواهد بود که رابطه میان مدیران شهری و مردم رابطه دو سویه باشد و مدیران شهری باید با دادن آگاهی به مردم و اطلاع رسانی به آن‌ها از نحوه اجرای طرح‌های توسعه شهری زمینه‌ی ایجاد مشارکت شهروندان را فراهم کند. توسعه شهر زمانی میسر است که ساکنان آن شهر احساس تعلق اجتماعی برخوردار باشند، شهروندی، عدالت و برابری را احساس کنند. این مسئله، مستلزم تبدیل شهرداری از سازمانی خدماتی به نهادی اجتماعی فرهنگی، تمرکززدایی از شهرداری و بهره‌گیری از دیدگاه‌ها، توانایی‌ها و خلاقیت‌های شهروندان است. شهروندانی که در حل مسائل شهری مشارکت می‌کنند، در وضعیت ایده‌آل، از حقوق، تکالیف و فرهنگ شهروندی آگاهند از برنامه‌های توسعه شهری و نحوه اجرای آن‌ها اطلاع دارند و به مدیران اجرا کننده این طرح‌ها اعتماد دارند. از طرف دیگر احساس رضایت شهروندان از محیط شهر و خدماتی که شهرداری ارائه می‌دهد، عامل مهمی در جهت ایجاد انگیزه در مردم برای مشارکت در توسعه شهری و بهبود کیفیت محل سکونت خویش است.

در ادامه پیشنهاد می‌شود مدیران و برنامه‌ریزان شهری در جهت تقویت مشارکت شهروندان در طرح‌های توسعه شهری راهکارهای زیر را به کار گیرند:

- ارتقا سطح آگاهی مردم به خصوص جوانان درباره اهمیت مشارکت که این مهم به وسیله برنامه‌های آموزشی چه در مدرسه و دانشگاه و چه از طریق برنامه‌های آموزشی رادیو تلویزیون امکان پذیر است.

- تبادل اطلاعات بین نهادها، سازمان‌ها و گروه‌های دخیل در امر توسعه شهر و در نهایت استفاده از نظر شهروندان در خصوص اجرای طرح‌های شهری.

- توجه به پیشنهادات، انتقادات و نظرهای شهروندان در اداره امور شهر به منظور تقویت احساس مالکیت بر محیط شهری در میان شهروندان.

- جلب اعتماد شهروندان از طرف شهرداری از طریق برخورد یکسان با همه مراجعین در اعمال ضوابط و مقررات و پرهیز از اعطای هر گونه امتیاز خاص به اشخاص خاص، رعایت اصول اخلاقی و پرهیز از هرگونه ضابطه بازی در ارائه خدمات به شهروندان

- ایجاد حس مسؤلیت و تعلق اجتماعی برای شهروندان از طریق اطلاع رسانی و برگزاری جلسات تعاملی بین شهروندان و مدیران شهری که به تبادل دیدگاه‌ها بیانجامد

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- شفاف‌سازی سیاست‌ها، قوانین و مقررات در زمینه طرح‌های عمرانی و توسعه شهری.

منابع

۱. رزمجویی، بهروز، راهبردهای مشارکت مردمی در طرح‌های شهری، همایش مسائل شهرسازی ایران، شیراز، ۱۳۸۲.
۲. رجبی، آریتا، شیوه‌های مشارکت شهروندی در فرآیند توسعه شهری، فصلنامه جغرافیایی آمایش محیط، شماره ۱۲، صص ۱۰۱-۱۱۶، ۱۳۹۲.
۳. دوغایی، محمد، راهکارهای انگیزشی مشارکت مردم در توسعه پایدار محله‌ای، همایش معماری و شهرسازی و توسعه پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار، مؤسسه آموزش عالی خاوران، مشهد، ۱۳۹۲.
۴. شریفیان ثانی، مریم، مشارکت شهروندی، حکمرانی شهری و مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، دوره ۲، شماره ۸، صفحات ۴۳-۵۶، ۱۳۸۰.
۵. شوربایی، حسین، ارزیابی الگوهای مشارکت شهروندان تهرانی در طرح‌های توسعه شهری و ارائه الگوی بهینه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، ۱۳۸۶.
۶. صالحی امیری سیدرضا، محمد سپیده، بررسی و تعیین آسیب‌های روابط شورای اسلامی شهر و شهرداری، مطالعات مدیریت شهری، سال دوم، شماره دوم، صص ۲۱-۴۱، ۱۳۸۹.
۷. صرافی، مظفر، مفهوم، مبانی و چالش‌های مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، سازمان شهرداری‌ها، شماره ۲، ۱۳۷۹.
۸. صفایی پور، مسعود و همکاران، سنجش رابطه میان رضایت مندی شهروندان از عملکرد شهرداری و شاخص‌های پایداری محیط زیست شهری، دو فصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، سال ششم، ۱ (۱۱)، صص ۲۵-۴۰، ۱۳۹۳.
۹. قاسمی، محمدعلی، عوامل موثر بر مشارکت روستائیان در طرح‌های عمرانی، فصلنامه اندیشه و برنامه ریزی، سازمان مدیریت و برنامه ریزی سسال دوم، شماره ۴، ۱۳۸۱.
۱۰. گیوی، مجید و همکاران، بررسی عوامل مؤثر بر جلب مشارکت شهروندان در توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر بندرعباس)، فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال نهم، شماره ۴، پیاپی ۳۱، ۱۳۹۴.
۱۱. علوی تبار، علیرضا، بررسی الگوهای مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران)، جلد اول، تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور، ۱۳۷۹.
۱۲. لنگرودی سیدحسن، سخایی فاطمه مشارکت مردمی و توسعه یافتگی روستایی در دهستان سلگی شهرستان نهاوند، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۰، ۱۳۸۸.
۱۳. محمدی، جمال و همکاران، سنجش و بررسی میزان مشارکت شهروندان در امور شهری و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: شهر سنندج)، مجله تحلیل اجتماعی، شماره ۴/۶۹، صص ۱۷۹-۲۰۹، ۱۳۹۲.
۱۴. معنی، منوچهر، مشارکت اجتماعی در ایران، چاپ اول، تهران: انتشارات آرون، ۱۳۸۲.
۱۵. میرموسوی، سیدعلی، مبانی دینی و فرهنگ سیاسی مشارکتی، نقد و نظر، شماره سوم و چهارم، تابستان و پاییز، قم، ۱۳۷۵.
۱۶. موسایی، میثم، مشارکت در امور شهری و الزامات آن در شهر تهران، فصل‌نامه پژوهشی رفاه اجتماعی شماره ۳۸، ۱۳۸۹.
۱۷. نجاتی، سید محمود، پارادایم جدید مدیریت شهری، فصلنامه مدیریت شهری، سال اول، ۱۳۷۹.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱۸. هاشمیان، مریم و همکاران، عوامل مؤثر بر میزان مشارکت شهروندان در اداره امور شهر مشهد، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه مشهد، سال دهم، صص ۱۷۴-۱۹۵، ۱۳۹۱.
۱۹. یاور، بیژن، شهرسازی مشارکتی و جایگاه مشارکت مردم در شهرهای ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد شهر سازی، دانش گاه علم و صنعت تهران، ۱۳۸۰.
20. Delli Priscoli, (2003), Jerme: Participation Consensus Building and Conflict Management Training, UNESCO.
21. McGill, R. (1998), Urban Management in Development Countries, Cities, Vol 15, No
22. Rjabsalahy, H., (2002), Structure of local government, municipality and urban management, planning and urban management, theoretical issues and empirical challenges. Publications of the Municipalities of the Country: Tehran.